

Žemberová, Viera

Z generačného literárnovedného výskumu

Slavica litteraria. 2023, vol. 26, iss. 1, pp. 135-138

ISSN 1212-1509 (print); ISSN 2336-4491 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/SL2023-1-13>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.78206>

License: [CC BY-SA 4.0 International](#)

Access Date: 04. 12. 2024

Version: 20230620

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Z generačného literárnovedného výskumu

Viera Žemberová (Košice)

Milan Kendra (ed.): *K vybraným aspektom slovenskej literatúry po roku 1989 II. Interpretáčnej a intermediálnej výzvy*. Fintice: FACE, Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity. Edícia Opera Litteraria, 2021. 130 s. ISBN 978-80-555-2868-7.

Ján Gavura (ed.): *K vybraným aspektom slovenskej literatúry po roku 1989. Semiopoetické a tematologické výzvy*. Fintice: FACE, Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity. Edícia Opera Litteraria, 2021. 120 s. ISBN 978-80-555-2869-4.

Lubomír Machala: *Slovacica litteraria 1. O slovenské literatúre zpoza řeky Moravy*. Studia 1986–2020. Fintice: FACE. Edícia Monolit, 2021. 238 s. ISBN 978-80-89763-63-4.

Posledné tri desaťročia edičná prax viacerých vydavateľstiev vyšla v ústrety kultúrnej a vzdelávanej verejnosti titulmi, ktoré sú pomôckami na získanie, doplnenie či overenie si spravidla z rozličných zdrojov dostupných vedomostných informácií. Také určenie naplní a určite aj splní pripravovaný *Slovník děl slovenskej literatúry po roku 1989*, ktorý sa svojou funkciou priradí k už jestvujúcim publikáciám informačnej hodnoty aj náučného významu či širšieho kultúrneho využitia.

Autori slovníka, mysliac na ambíciu nimi pripravovanej publikácie, si overujú svoj edičný koncept v literárnovedne druhovo, poetologicky, motivicky a tematicky zostavovaných zborníkoch s ústredným problémovým vymedzením *K vybraným aspektom slovenskej literatúry po roku 1989*. Najnovšie zverejnené zborníky z tejto série majú metodickú špecifikáciu *Interpretačné a intermediálne výzvy II.* a formálne vymedzenie *Semiotické a tematologické výzvy III.* Obe dva zborníky vydali vo vydavateľstve Fórum alternatívnej kultúry a vzdelávania v profilovej edícii Opera Litteraria.

Do tematického zborníka s precizovaním metódy práce a so širokou mozaikou zvoleného umeleckého materiálu pod názvom *Interpretačné a intermediálne výzvy II.* prispeli pracovníci z viacerých slovenských akademických pracovísk, ktorí sa venujú, v súlade s podtitulom ústrednej

ambície zborníka, viacerým tvorcom, druhu, forme, poetike, ale zvlášť estetike a sémantike generačne sformovanej autorskej lyriky.

Popri poézii zahrnuté prozaické texty svojím vznikom a zverejnením po roku 1989 oslovili vykladačov svojou (ne)konvenčnou poetologickou a sémantickou funkciou, výrazovými danosťami a možnosťami aktuálnej populárnej kultúry. Popri nich nechýbajú ani odkazy a kontakty na intertextualitu a na postupy či iniciačné vklady do intermediálnosti, či špecificky zvýraznené vklady do ich estetickej funkcie v tvorbe pre médiá.

Zovretým javovým a tematickým blokom sú v zborníku bilančne a interpretačne koncipované texty venované literatúre pre mladého čitateľa, či už išlo o pôvodnú, prekladovú tvorbu, ale aj o zvýraznenie možností, daností a prínosu zámerov napojených na metodiky a výsledky dosahované prostredníctvom biblioterapie.

Na nie ojedinelý problém upozorňuje príspevok, ktorý sleduje, porovnáva a sporí sa s konkrétnou, zvyčajne iba prenášanou definíciou bábkovej hry. Tá sa sústreďuje na jej ustálené, akoby nehybné vymedzovanie druhu, na šírku jej reálne otvoreného a realizačne získavaného žánrového záberu a na jej reč. Problém v aktuálnom vyrovnávaní sa s definíciou bábkovej hry, s jej objektívnym posunom medzi druhmi a žánrami spočíva v tom, že ho nerešpektujú

tematické slovníkové a encyklopedické heslá. V odbornej praxi to znamená, že sa ukotvil pri dostupných, ale voči realite umeleckého objektu v nefunkčných, neaktuálnych a podstate morfológie jej druhu v unikajúcich, teda v nevyužitelných definíciách.

V ďalšom zborníku s vymedzením v podtitule *Semiotické a tematologické výzvy III.* sa autorsky zišli práce z jediného akademického pracoviska. Táto formálna skutočnosť posunula zborník do blízkosti generačne aplikovanej literárnovednej výpovede zachytenej vo vznikajúcom *Slovníku diel slovenskej literatúry po roku 1989*. Generačný vklad vypovedá o autentickom, generačne prijatom spôsobe vyrovnávania sa s teóriou umeleckého textu, a ten sa napája formálnym a výrazovým experimentovaním, ale aj druhovo a žánrami na možnosti literárnej tvorby a na prax aktuálneho literárneho života.

Vo vydavateľstve Fórum alternatívnej kultúry a vzdelávania vytvorili edíciu Monolit, ktorá sa venuje výstupom z aktuálneho výskumu v záme literárnej vedy.¹

Štyri desaťročia sa Lubomír Machala venuje profesijne slovenskej próze, vzájomným kultúrnym a umeleckým kontaktom medzi českou a slovenskou literatúrou. Lubomír Machala prekladá zo slovenskej prózy do svojho rodného jazyka, čím sa prirodzene zapojil do odbornej diskusie o potrebe, jedinečnosti a aktuálnej umeleckej hodnote dostupných prekladov zo slovenčiny do češtiny. Šírka Machalom reflektovaného autorského, textového a poetologického záberu dostala príležitosť vstúpiť do odborného a kultúrneho priestoru v oboch národných kultúrach prostredníctvom publikácie *Slovacica litteraria 1. O slovenskej literatúre zpoza rieky Moravy. Studia 1986–2020*.

Vzťahovým eufemizmom, nazvime to tak pre jeho noblesu voči vzájomnej minulosti, príjemne aj nostalgicky zaúčinkuje v čitateľovi upresnená lokalizácia „zpoza rieky Moravy“. Spoločenskou a kultúrnou realitou v spoločnej pamäti aj v žitej prítomnosti zostáva, napriek zmenám zo začiatku deväťdesiatych rokov najskôr to, že sú to kontakty práve s moravským akademickým prostredím. Vzájomné prepojenie a spolupráca sa viažu na vydavateľské domy a na profilové literárne časopisy. No pripomenúť treba početné profesijné a personálne kontakty, ktoré sprevádza vzájomná ústretovosť, pozornosť, záujem o aktivity a reflektovanie umeleckých aj poznávacích pohybov na oboch stranách (rieky Moravy). Predovšetkým ide o spoluprácu obojstranne rešpektovanú a prínosnú a o tak užitočné, potrebné, ale predovšetkým svojimi hodnotami poznávaného problému v praxi rozvíjané kolegiálne porozumenie a odborné podnety.

Publikáciu literárnovedne iniciovaných textov Lubomíra Machalu, ktorá sleduje, popri ďalších vývinových javoch, predovšetkým vzájomný literárny život v rokoch 1986 až 2020, odobril na vydanie Valér Mikula tak, že upozornil na autorove štyri kroky pri poučení a empatickom vyrovnávaní sa s konkrétnym umeleckým textom alebo s tvorbou ním doceňovaného autora prozaického diela. Zvýrazňuje Machalovo pozorné čítanie umeleckého textu, jeho presné, podrobne sémantické a poetologické prečítanie konkrétneho autorského textu. Mikula si všíma naznačenie väzieb Machalom reflektovaného textu v rámci autorovej širšie sledovanej literárnej tvorby a nakoniec upozorňuje na odkazy na ďalšie (dostupné, kontaktné, možné, neprehliadnuteľné) literárne napojenia. A napokon Mikula odkazuje na Machalov „vlastný názor“ na text. Valér Mikula svoju podporu na vydanie publikácie spresňuje takto: „*Prehľadové články nám pripomenú, čo všetko vyšlo u nás za posledných vyše tridsať rokov, čo sme nečítali a čo ani nemusíme, ale tiež to, čo by sme mali. Relevantným príspevkom sú monografické state o významných spisovateľoch (Vilikovský, Mitana, Puškáš...) a nenahraditeľné – pretože v tomto niet u nás ani „u nich“ povolanej*

1 V treťom čísle časopisu Vertigo je na jeho s. 71 umiestnená vizuálna informácia, podľa ktorej v roku 2021, okrem práce Lubomíra Machalu, v edícii MONOLIT vydali publikácie: HRABČÁKOVÁ, Katarína: *Semiopoetický aspekt básnickej identity. K problematike feminity v súčasnej slovenskej poézii*; SOUČKOVÁ, Marta: *P/ř/ůzy po roku 2000*; ŠRANK, Jaroslav: *Účastníci poézie. Básníci, básničky i básne 1997–2020*.

šieho – sú Machalove porovnávacie česko-slovenské state.“²

Enumeratívne k záberu a štruktúre zvolených textov v publikácii *Slovacica litteraria 1* pristúpil aj jej autor v Úvode takto: „V prvním řadě to jsou začínající autoři, což koresponduje i s mým primárním bohemistickým literárněvědným zaměřením. Nemalou pozornost jsem věnoval také komparaci dění, trendům a tvůrčích výsledků ve slovenské a české literatuře. Třetí oblastí mého badatelského zájmu je translátologická problematika, respektive kritická reflexe toho, jak se překládá slovenská literatura (a hlavně próza) do češtiny. Z autorských osobností mne nesporně nejvíce zaujali Pavel Vilikovský, Dušan Mitana, Jozef Puškáš, Ivan Habaj, Rudolf Slovoda a Stanislav Rakús...“³ Informačne, voči čitateľovi, je potrebné zverejniť ďalší autorov edičný zámer: „*Studia*“ sú prvou zverejnenou časťou viacročného poznávania a reflektovania slovakistického literárneho a kultúrneho priestoru, a to napovedá, že po nich pripravuje Lubomír Machala na vydanie druhú časť svojho výskumu s názvom „*Varia*“⁴.

Spomedzi troch desiatok odlišne iniciovaných a pre odbornú príležitosť pripravených textov z osvedčených literárnovedných žánrov dominujú recenzie, profilové autorské alebo textové prierezy konkrétnej spisovateľskej osobnosti a jej tvorby, v ktorých sa čitateľ spontánne zapojí do metodicky umne pripravenej a prístupnej žánrovej, tematickej, sémantickej, štylistickej a noetickej výpravy do epickej tvorby (od textu po ďalší text) tých autorov, medzi ktorými Machala naznačuje zázemie pre tých tvorcov, ktorým prostredníctvom ich prozaickej tvorby „tu a teraz“ pripisuje perspektívne včlenenie sa do moderného klasického fondu slovenskej prozaickej tvorby.

Autor publikácie ďalej ponúka v širších súvislostiach výklad noetiky a poetiky konkrétneho autorského literárneho textu. S porozumením pre detail uvádza noetické a žánrové opory

zo stratégie autora a jeho noetiky napojenej na osvojené si nástroje z poetológie, ba aj z estetiky v interpretovanom umeleckom texte, či v čitateľsky dostupnom autorskom literárnom celku. A tak je len prirodzené, že sa literárnovedné úkony s textom a s jeho „okolím“ v druhu, žánroch či v autentickej autorskej tvorbe nevzdaľujú ani rekonštrukcii autorovej noetickej ambície. Aj preto sa metodicky a sémanticky účinne rekonštruujú Lubomírom Machalom podstaty autorskej umeleckej ambície, odkazuje sa na vývinové súvislosti a využívajú sa pri práci s textom komparatívne sondy do vzájomných literárnych vzťahov a do kultúrnych kontextov tak, aby sa výklad aj interpretácia odborne vyrovnali s aktívnou českou prekladovou praxou voči slovenským umeleckým textom.

V publikácii *Slovacica Litteraria 1* sa chronologicky prelínajú, podľa vročenia vzniku Machalovho odborného textu, korektné literárnokritické postrehy, užitočné poznatky na oživenie faktografie z dostupných literárnohistorických a komparatívnych výskumov v interpretovanom texte alebo v autorskej tvorbe. Prítomnosť postupov komparatívneho výskumu inštruktážne a účinne dominuje v jednotlivých častiach Machalovej publikácie aj tak, že zvolený metodický prístup, ktorým sa sústredil predovšetkým na opisne a náučne organizované podložie vývinovej a kontextovej línie konkrétneho umeleckého textu, zúročuje sa v Machalových interpretačných a reflexívnych „dopovedaniach“ to, čo nielen sám venuje autorovi, ale predovšetkým to, čím sa umelecké text spája s noetickou autentickosťou svojho tvorcu.

Literárnovedne zvolený prístup k umeleckému textu, k autorovi a k spoločenskej či kultúrnej situácii, pre ktorú vznikal ten-ktorý Machalov poučený prístup k problému či k téme, alebo k autorskému celku zvýrazní sám pri ním zvolenom metodickom návode na orientovanie sa v sústredenom zázemí reálií, informácií, vzťahov, posunov v čase a neobíde ani prípadné následky iniciované post factum kultúrnou a odbornou praxou. Táto ambícia literárneho vedca znamená, že Lubomír Machala očakáva od aktívneho, poučeného a nápomocného čitateľa

2 Z posudku Valéra Mikulu na prebale publikácie MACHALA, Lubomír: *Slovacica litteraria 1*, 2021.

3 MACHALA, Lubomír: *Úvod*. In: *Op. cit.*, s. 9.

4 Prevzatá informácia L. Machalu z *Úvodu*, s. 9.

porozumenie a spoluprácu pri jave a kontexte zvýrazňovaných či určujúcich dobových faktov, pri dobových spoločenských tematikách a zvlášť pri vymedzovaní (autentickej) autorskej noetiky, poetológie a estetiky. Od príjemcu kriticky alebo komparatívne a interpretačne vedeného výkladu očakáva popri jeho odbornej poučenosti, pri uvádzaní detailov z archívneho materiálu a pri jeho výklade v otvorenom alebo dokonanom literárnom živote čitateľovu rekonštruovanú alebo ilustrovanú a spravidla aj kriticky či historicky iniciovanú „pozornosť“.

Za prínos – mysliac na vývin, posuny a okolnosti vzniku a zániku, personálneho zapájania sa do procesov spoločenskej a kultúrnej atmosféry či do kultúrnych a do nazeracích noriem doby, o ktorých Machala krok po kroku a zvolenými detailmi upozorňuje na to, s čím sa literárna história nie ako s javom, ale s jeho štruktúrou a obsahom bude v budúcnosti vyrovnávať ako s metodickým návodom, ktorý aktualizuje dostupné dobové informácie. Teda na tie, ktoré sa viažu na autorovu tvorbu, či iba na jeho konkrétny text. A to znamená i to, že pre literárnu vedu a jej predmety zaváži zvolený postup pri vysvetľovaní kontextu a na ten sa odkazuje v bloku textov *Slovenská exilová a samizdatová literatúra, Situace v české a slovenské literatuře v letech 1969–1989 (Základní rysy a změny)!*, *Podoby české a slovenské literárního exilu po druhé světové válce, Srovnání českého a slovenského polistopadového lite-*

rárního vývoje, Slovenská literatúra v Česku po rozdělení Československa alebo *Podoby postmoderní prózy v české a slovenské literatuře*, svojím zaradením do publikácie prekvapí literárnohistorická rekonštrukcia *Projevy a představitelé modernismu i avantgardy ve slovenské literatuře*.

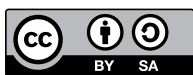
Zmienka Valéra Mikulu o publikácii zovretej do prehľadových článkov v časovej následnosti je empatická a podporná voči Machalom zvolenému výberu autorov, do ním zvoleného interpretačného či komparujúceho prieniku do druhu a jeho žánrov, no predovšetkým do aplikovanej metodiky práce s poetikou umeleckého textu, predovšetkým s jeho sémantikou a estetikou. Želať si treba jediné, aby sa táto publikácia dostala čo najskôr k tým vo vzdelávacej a odbornej či širšej kultúrnej praxi, ktorí sú zapojení do systému vzdelávania literatúrou, do literárnej výchovy a medzi záujemcov o slovenskú a českú kultúru a literatúru. Zámer je prostý, aby s jeho publikáciou mohli kompetentní účinne a užitočne pracovať vo svojej odbornej či kultúrnej, či v inak precizovanej spoločenskej praxi.

Napokon frontospis vydania publikácie Lubomíra Machalu *Slovacica Litteraria 1* myslí aj na túto ambíciu, ba viac, na náučnú funkciu a poznávaciu hodnotu jej knižného vydania, keď odkazuje na literárnohistoricky s ňou prepojené práce *Česká a slovenská literatúra v exilu a samizdatu* (1991) alebo na *Literární bludiště* (2001).

prof. PhDr. Viera Žemberová, CSc.

Košice, Slovensko

viazember@gmail.com



This work can be used in accordance with the Creative Commons BY-SA 4.0 International license terms and conditions (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>). This does not apply to works or elements (such as image or photographs) that are used in the work under a contractual license or exception or limitation to relevant rights.